

УДК 346.6

Т.С. ГУДИМА, канд. юрид. наук, старший науковий співробітник
відділу проблем господарсько-правового забезпечення економічної безпеки держави
Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м. Київ

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Ключові слова: фінансова реструктуризація, санація, підприємство, банкрутство.

Проаналізовано положення проекту Закону «Про фінансову реструктуризацію», а також визначені доцільність його прийняття і відповідність вимогам часу та чинному законодавству. Обґрунтовано недоцільність урегулювання питань щодо фінансової реструктуризації в окремому нормативно-правовому акті. Запропоновано опрацювання та удосконалення чинного законодавства із зазначених питань.

Вступ. Кризові явища, що спостерігаються останнім часом в Україні, негативно впливають на національну економіку, і, як наслідок, на функціонування та розвиток підприємництва. Зокрема, більшість вітчизняних підприємств стали неплатоспроможними, збитковими і відчують великі фінансові труднощі із поверненням раніше залучених кредитних коштів. Станом на 01.12.2015 розмір кредитної заборгованості юридичних осіб склав 786,7 млрд грн. Інструментом, здатним покращити ситуацію на підприємницькому ринку, є фінансова реструктуризація. Однак, на думку багатьох учених і практиків, ефективність її застосування можлива лише за умови додаткового правового регулювання. У зв'язку з цим Кабінетом Міністрів України було розроблено та подано до Верховної ради України проект Закону «Про фінансову реструктуризацію» від 30.11.2015 № 3555.

За підрахунками Національного банку України, у разі прийняття законопроекту банки зможуть реструктурувати заборгованість на суму 200 млрд грн, що складає приблизно чверть від загальної суми кредитів корпоративного сектору України. В даному випадку мова йде не тільки про підприємства, чия діяльність була пов'язана з окупованою територією або анексованим Кримом. Проблеми із поверненням кредитних коштів відчують і підприємства, орієнтовані на російські ринки або ринки країн СНД, які звузилися з моменту початку конфлікту на сході України більш ніж у тричі [5].

Необхідно зауважити, що правові реформи в тій чи іншій сфері, особливо в період кризи, мають бути дієвими. А тому ухваленню будь-якого правового акта повинна передувати ґрунтовна наукова та практична дискусія. Це актуалізує необхідність аналізування законопроекту та розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення процесів фінансової реструктуризації підприємств на законодавчому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансової реструктуризації підприємств та її правового регулювання досліджу-

вались багатьма представниками як юридичної, так і економічної науки, зокрема Є.М. Андрущак, О.В. Манойленком, О.В. Мозенковою, Л.С. Ситник, А.М. Поддєрьогіною, Б.М. Поляковим, О.О. Терещенком, Н.Л. Шишковою, А.М. Штангретом та іншими.

Проте, у зв'язку із останніми змінами у законодавстві щодо фінансової реструктуризації та пошуку нових механізмів оздоровлення підприємств в Україні наукове дослідження за цією проблематикою потребує подальшого розвитку.

Метою статті є аналізування положень проекту Закону «Про фінансову реструктуризацію», визначення доцільності його прийняття та відповідності його положень вимогам часу та чинному законодавству.

Результати дослідження. Відповідно до тексту пояснювальної записки, проект Закону «Про фінансову реструктуризацію» спрямовано на створення ефективного та дієвого механізму добровільної фінансової реструктуризації боргів підприємств України та їх досудової санації. На думку суб'єктів законодавчої ініціативи, він дозволить банкам зменшити кількість проблемних кредитів, а підприємствам уникнути ризику банкрутства і повернутися до успішної економічної діяльності. Але ж таке зауваження є загальним і стосується міри очікувань від прийняття законопроекту, що аналізується. Суть окремих його положень вказує на досягнення цілком протилежного ефекту. Одразу ж варто звернути увагу на доцільність прийняття окремого закону про фінансову реструктуризацію. Справа в тому, що передбачений законопроект механізм порушення процедури добровільної фінансової реструктуризації боржника наразі вже урегульовано чинним законодавством. Зокрема, статтею 6 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Крім цього, на розгляді Верховної Ради України знаходяться проекти Законів України «Про внесення змін до деяких Законів України з питань банкрутства (щодо забезпечення європейських стандартів у сфері відновлення платоспроможності боржника та спрощення умов ведення бізнесу в Україні)» від 22.09.2015 № 3163 та «Про внесення змін до деяких Законів України (щодо підвищення ефективності процедур банкрутства)» від 17.09.2015 № 3132, що мають удосконалити Закон України «Про відновлення платоспроможності

боржника або визнання його банкрутом», у тому числі з питань санації (відновлення платоспроможності боржника). Тому більш доцільним є вдосконалення положень зазначених законопроектів, якщо вони не охоплюють усіх проблем досудової реструктуризації заборгованості боржника.

При цьому більшість банків і без настанов Кабінету Міністрів України пропонують клієнтам (офіційно чи не офіційно) різноманітні програми лояльності. На думку експертів, «краще бачити живого позичальника з прогнозованими майбутніми грошовими потоками, ніж брати участь у його ліквідації. У підсумку компромісні рішення, зазвичай, зустрічаються» [5].

Умови реструктуризації банки розробляють для кожного підприємства індивідуальні, виходячи з його можливостей і перспектив обслуговування боргу. «Це і конвертація валютних кредитів у гривню, і зниження процентних ставок, і пільгові періоди зі сплати основного боргу, і розстрочка — повна і часткова тощо» [5].

Викликає зауваження і термінологія законопроекту, зокрема поняття *процедура фінансової реструктуризації*. Так, відповідно до статті 1 законопроекту процедура фінансової реструктуризації — «комплекс заходів щодо реструктуризації заборгованості та / або господарської діяльності боржника шляхом проведення процедури добровільної фінансової реструктуризації або процедури досудової санації, що проводиться з особливостями, встановленими цим Законом» [1].

Таке поняття не розкриває особливостей процесу фінансової реструктуризації та містить незрозумілий і навіть неможливий з точки зору законодавства України термін *реструктуризація господарської діяльності*. Адже загальновідомо, що реструктуризація є основним засобом реформування самого підприємства [6], а не його діяльності.

При цьому поняття процесу реструктуризації більш повно і чітко визначено чинним законодавством, зокрема пунктом 3 статті 29 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Треба зазначити, що процедура фінансової реструктуризації не тільки не спрощується законопроектом, а навпаки ускладнюється. Так, для її проведення законопроектом пропонується створення цілої бюрократичної

структури, яка, у свою чергу, потребує і додаткових фінансових витрат, зокрема оплати її роботи. А саме: наглядова рада (ст. 14), підзвітний їй секретаріат (ст. 15) і утворений наглядовою радою арбітражний комітет (ст. 16).

Здійснення судочинства арбітражним комітетом є подібним до третейського. Адже, за задумом суб'єкта законодавчої ініціативи, цей орган виносить рішення, що є остаточними і обов'язковими для сторін суперечки (абзац сьомий частини 3 ст. 16 законопроекту). Однак відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. При цьому повноважень щодо розгляду справ про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (п. 5 частини 1 ст. 6 Закону України «Про третейські суди») не віднесені вітчизняним законодавством до повноважень третейських судів. Отже, положення статті 16 законопроекту порушують норми Основного Закону України, що є неприпустимим.

Досить важливим і негативним моментом є той факт, що прийняття законопроекту дозволить позичальникам затягувати процедури банкрутства, ухилятися від виконання зобов'язань перед банками в надії на повне або часткове списання наявних фінансових зобов'язань. Зокрема, стаття 20 законопроекту надає можливості боржникові пройти повторну санацію, тобто «добровільну фінансову реструктуризацію» навіть тоді, коли процедура банкрутства вже була розпочата. Однак покращення позиції України за напрямом «Врегулювання платоспроможності» у рейтингу *Doing Business* навпроти вимагає скорочення строків процедури банкрутства [7]. І в цьому напрямі вже зроблені відповідні дії.

Як зазначалося вище, 22.09.2015 Кабінет Міністрів України зареєстрував для подальшого розгляду у Верховній Раді України законопроект № 3163 «Про внесення змін до деяких законів України з питань банкрутства (щодо забезпечення європейських стандартів у сфері відновлення платоспроможності боржника та спрощення умов ведення бізнесу в Україні)». У такому разі дії суб'єкта законодавчої ініціативи зовсім не узгоджені.

Крім цього, законопроект містить положення, що порушують встановлену законодавством підсудність справ з питань досудової санації в разі, якщо боржник бере участь у проце-

дурі фінансової реструктуризації. Згідно з абзацем другим пункту 1 розділу V проекту «Прикінцеві та перехідні положення», відповідні справи передаються виключно до Київського апеляційного суду. Подібні винятки стосовно процедури судочинства несуть у собі потенційну загрозу узаконення корупційних дій, а також вимагають додаткових витрат для сторін, які, наприклад, проживають не в Києві.

Ще одним недоліком законопроекту є порушення норм спеціального законодавства відносно захисту банківської таємниці. Так, частина 2 статті 12 проекту порушує порядок розкриття банківської таємниці, регламентований чинним законодавством, зокрема статтею 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Відповідно до згаданої статті законопроекту «банки, які беруть участь у процедурі фінансової реструктуризації, мають право надавати інформацію, яка містить банківську таємницю, залученим кредиторам і інвесторам (за наявності), а також органам, що забезпечують проведення процедури фінансової реструктуризації». А це збільшує ризики використання отриманої інформації з метою неправомірної вигоди, рейдерських захоплень тощо.

Варто зауважити, що у разі прийняття законопроекту існує загроза виникнення додаткового навантаження на бюджет і, як наслідок, на платників податків.

Як було зазначено вище, банки зможуть реструктурувати заборгованість на суму близько 200 млрд грн. Це спричинить необхідність докапіталізації (залучення необхідних грошових коштів за рахунок держави, засновників тощо) банків на зазначену суму. У п. 3 статті 6 Закону України «Про Національний банк України» зазначено, що «Національний банк у межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської системи». Виконання цієї функції державним регулятором може сприяти виникненню додаткового навантаження на державний бюджет. У протилежному випадку існує загроза невиконання банками нормативів, встановлених Національним банком. Як наслідок, останній буде змушений визнати їх неплатоспроможними. А це негативно відобразиться на фінансовій системі України.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна визначити, що застосування фінансової реструктуризації підприємств, а також удоско-

налення цієї процедури на законодавчому рівні безумовно є актуальним. Водночас, зазначені питання вже урегульовано Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а на розгляді у Верховній Раді України знаходяться проекти законів України за реєстраційними номерами 3163 від 22.09.2015 та 3132 від 17.09.2015, що мають його вдосконалити, зокрема з питань санації (відновлення платоспроможності боржника). За цих умов прийняття окремого Закону «Про фінансову реструктуризацію», який не тільки не удосконалює процедуру фінансової реструктуризації підприємств, а ще більше її ускладнює, є недоцільним. Більш до речним, на наш погляд, було б допрацювання вищевказаних законопроектів замість дублювання положень в окремих нормативних актах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Проект* Закону «Про фінансову реструктуризацію» від 30.11.2015 року № 3555 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57262
2. *Проект* Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з питань банкрутства (щодо забезпечення європейських стандартів у сфері відновлення платоспроможності боржника та спрощення умов ведення бізнесу в Україні)» від 22.09.2015 р. № 3163 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56991
3. *Проект* Закону «Про внесення змін до деяких законів України (щодо підвищення ефективності процедур банкрутства)» № 3132 від 17.09.2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3132&skl=9
4. *Закон* України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 31. — ст. 440.
5. *Марк Поллок*. Кредиторів законодавельно подтолкнул к реструктуризации займов [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://business.vesti-ukr.com/125974-kreditorov-zakonodatelno-podtolknut-k-restrukturizacii-zajmov>
6. *Одінцова Н.Г.* Теоретичні основи реструктуризації підприємств / Н.Г. Одінцова // Бізнес Інформ. — 2013. — № 11. — С. 302— 307.
7. *Канцурак О.* Покращення становища кредиторів у процедурі банкрутства як спосіб підвищення рейтингу України у «Doing Business» / О. Канцурак // Правовий тиждень. — 2016. — № 1—2. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=124035>

REFERENCES

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015) The draft Law of Ukraine "On financial restructuring", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57262

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015) The draft Law of Ukraine "On Amendments to Some Laws of Ukraine on bankruptcy (concerning European standards in restoring solvency of the debtor and the simplification of the business environment in Ukraine)", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56991
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015) The draft Law of Ukraine "On amendments to some laws of Ukraine (regarding increasing the efficiency of bankruptcy procedures)", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3132&skl=9
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992) The Law of Ukraine "On Restoring Debtor's Solvency or Declaring it Bankrupt", *Vidomosti Verkhovnoy Rady Ukrainy* vol. 31., p. 440.
5. *Mark Pollok* Kredytorov zakonodatel'no podtolknut k restrukturyzatsyy zajmov, available at: <http://business.vesti-ukr.com/125974-kreditorov-zakonodatelno-podtolknut-k-restrukturizacii-zajmov>
6. *Odintsova N.H.* (2013) *Teoreticheskiye osnovy restrukturyzatsiy pidpriyemstv*, *Biznes Inform*, vol. 11, pp. 302-307.
7. *Kantsurak O.* Pokraschennia stanovyscha kredytoriv u protseduri bankrutstva yak sposib pidvyschennia rejtynhu Ukrainy u "Doing Business", *Pravovij tyzhden'*, vol. 1-2, available at: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=124035>

Надійшла 10.03.2016

Т.С. Гудима

Институт экономико-правовых исследований
НАН Украины, г. Киев

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ В УКРАИНЕ

Проанализированы положения проекта Закона «О финансовой реструктуризации», а также определены целесообразность его принятия и соответствия требованиям времени и действующему законодательству. Обоснована нецелесообразность урегулирования вопросов относительно финансовой реструктуризации в отдельном нормативно-правовом акте. Предложен анализ и усовершенствование действующего законодательства по указанным вопросам.

Ключевые слова: финансовая реструктуризация, санация, предприятие, банкротстве.

T.S. Hudima

Institute of Economic and Legal Researches
of NAS of Ukraine, Kyiv

PROBLEMS OF LEGAL SUPPORT OF FINANCIAL RESTRUCTURING IN UKRAINE

The provisions of the draft law «On financial restructuring» are analyzed in the article. The feasibility of its adoption and compliance with the requirements of the times and the law determined. The inappropriateness of resolving the issues concerning financial restructuring in a separate legal act justified. The analysis and improvement of current legislation on these issues are proposed.

Key words: financial restructuring, reorganization, enterprise bankruptcy.